

جامعه‌شناسان و نگاهی به پدیده تک‌فرزندى در جامعه

گفتگو با دکتر حامد بخشی، دکترای جامعه‌شناسی توسعه

ایشان می‌گویند: نرخ جمعیتی ما هنوز مثبت است و اغلب خانواده‌ها دوفرزند دارند از همین رو به وضعیت نگران‌کننده در غرب نرسیده‌ایم، این مقوله از ابعاد متعدد قابل بررسی است چنانکه می‌توان تک‌فرزندى را به عنوان یک بحث فردی در عرصه کاهش موالید بررسی کرد. علل کاهش موالید در ایران و حتی جهان بحث سیاستهای جمعیتی است که تأثیر قابل توجهی در توسعه داشته است. وی همچنین در ادامه می‌افزاید: باورهای فرهنگی نیز به عنوان یکی از علل عمده در این زمینه مؤثر بوده است چنانکه در حال حاضر اندک‌اند والدینی که بیش از سه یا چهار فرزند داشته باشند. حتی در میان مناطق و طبقات پایین جامعه این مسأله مشهود است. در واقع این نگاه فرهنگی به فرزندزایی در عمیق‌ترین و پایین‌ترین بخشهای جامعه نیز نفوذ کرده است. چنانکه شاهدیم سیاستهای تشویقی برای افزایش فرزندان در سالهای اخیر نیز با اقبال چندانی از سوی مردم روبه‌رو نشده است. این پژوهشگر اجتماعی اضافه می‌کند: از تأثیر نگاه اقتصادی در این زمینه نمی‌توان غفلت کرد، چرا که در نظام مدرنیته طبقات سیال شده و افراد سعی می‌کنند با درآمدزایی و کاهش هزینه‌های زایدی که به طور غیرمستقیم تحمیل می‌شود، شرایط بهره‌مندی خود از مسایل مادی را افزایش بدهند. از این رو، امروزه از تعداد فرزندان به دلیل هزینه‌های پرورش فرزندان کاسته شده است که متأثر از توسعه فرهنگ پولی در جامعه می‌باشد. در جامعه‌ای که فرهنگ پولی وجود ندارد درک دقیقی از هزینه خانواده نیز مشاهده نمی‌شود از این رو، خانواده دغدغه تولد و هزینه پرورش فرزند را ندارد. این در حالی است که با حاکمیت فرهنگ پولی در جامعه؛ محاسبه‌گری و عقلانیت نیز حاکم می‌شود. بخشی در ادامه اظهار می‌کند: امروزه هزینه‌های فرزندزایی هم بالا رفته و هم مشروط شده است، از این رو هرکس متناسب با وسع خود صاحب فرزند می‌شود. این گونه به دلیل خط فقر، پایین بودن سرانه درآمد طبقه متوسط و پایین که حدود ۸۰ درصد جمعیت را تشکیل می‌دهند. این طبقات وضعیت درآمدی شان به گونه‌ای است که کاهش تعداد فرزندان تأثیر قابل توجهی بر زندگی دارد. فرشته سمیعی مشاور خانواده نیز در این باره می‌گوید: از آنجا که هدف اصلی والدین امروزی از فرزندزایی، فرزندپروری است سعی دارند با کاهش تعداد فرزندان بر کیفیت پرورش آنها بیفزایند، زیرا نیازهای تربیتی و پرورشی کودکان امروز افزایش یافته است. کودک امروزی دیگر با دنیای محدود نیازها و خواسته‌های والدینش راضی نمی‌شود و جهان خاص خودش را می‌طلبد که نیاز به صرف هزینه‌ها و انرژی‌های گوناگون است.

والدینی که عصای پیری ندارند

دکتر حامد بخشی با اشاره اینکه عوامل انگیزه فرزندآوری در جامعه کاهش پیدا کرده است، می‌گوید: پیش از این در فرهنگ قبیله‌ای و ایلاتی وجود فرزندان به ویژه پسر، به عنوان انگیزه‌ای برای تداوم نسل و نیروی کار محسوب می‌شد، اما در حال حاضر با وجود حمایت‌هایی نهادهای بیرونی از خانواده، حال این انگیزه در جامعه ضعیف شده است. در تفکر جامعه سنتی نیز والدین فرزندى می‌آوردند که باعث بقا و دوام راه آنها

باشد در واقع مادران در وجود دختران و پدران در وجود پسران زنده می ماندند، اما در جامعه مدرن چنین نیست، بلکه به دلیل شرایط سیال جامعه افراد به دنیال شرایط و جایگاه مطلوب خود هستند. وی در ادامه اظهار می کند: مقوله دیگر، شکاف نسلهاست، زیرا دلیل آنکه والدین بنابر دلایل گوناگون زمان کمتری را با فرزندان سپری می کنند. ارتباط و تعامل آنها چندان محکم نیست. از طرف دیگر والدین امروزی نیز چون گذشتگان چشمداشتی به حمایت فرزندان ندارند. دیگر در باور والدین فرزندان عصای پیری نیستند زیرا نهادهای بیرونی نظیر خانه های سالمندان و بیمه ها این حمایتها را انجام می دهد.

محو و حذف آدمها

برخی معتقدند با رواج تک فرزندی روابط خانوادگی کاهش یافته و برخی بستگان نظیر عمه و خاله محو می شوند. آیا این می تواند نگران کننده باشد؟

حامد بخشی این مقوله را چندان نگران کننده نمی داند و می گوید: در حال حاضر نیز از لحاظ ذهنی روابط با این گروه خویشاوندان کاسته شده است، اما در آینده به طور ظاهری حذف می شوند. در مقابل نیز شبکه های اجتماعی جدید همانند دوستان و همکاران جایگزین این مقوله می شود، چرا که امروزه، تأثیر روابط خانوادگی و خویشاوندی به لحاظ مادی و معنوی کم شده است و دیگر این گروه، چندان پشتوانه محسوب نمی شوند. حتی این خویشاوندان خود نیز انگیزه ای برای نقش حمایتی از نسل جوان ندارند چون منافع این روابط خانوادگی کاهش پیدا کرده است.

تک فرزندی محاسن و معایب

علاوه بر ابعاد اجتماعی حاکم بر قوله تک فرزندی، از دغدغه های مهم والدین پرورش و رشد آنهاست.

فرشته سمیعی با تأکید بر اینکه تک فرزندی یا داشتن چندین فرزند مزایا و معایب خودش را دارد، می گوید: از محاسن زندگی این کودکان این است که آنان زودتر به بلوغ اجتماعی رسیده و روحیه اجتماعی قوی دارد. همچنین از آنجا که مورد توجه تمام خانواده است، احساس امنیت و خود ارزشمندی بیشتری می کند. اما همین حمایت های افراطی می تواند عواقبی را به همراه داشته باشد. چنانکه این کودک را در برابر مسایل و مشکلات آسیب پذیر می کند. از این رو باید والدین با فراهم کردن شرایط نظیر گسترش روابط با همسالان این صدمات را کاهش بدهند

<http://mayyar.blogfa.com/post/۶۲>